

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעורים ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

מורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

התוכן:

1. הלכות שביעית – ב'. (ליל שב"ק פרשת "חוקת").
2. בירור תכונות הבחור ע"י גרפולוג [graphologist]. (שבת קודש פרשת "חוקת").

ליל שבת קודש "חוקת" תשפ"א

הלכות שביעית (ב)

למה השמיט השו"ע כל הלכות שביעית

צריך להבין למה השו"ע השמיט כל הלי' שביעית הנוגעים למעשה, ורק הביא הלכות שמיטת כספים (חוי"מ סי' ס"ז). מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הסביר שבעוה"ר לא היו לישראל שדות כלל בא"י אז, ואע"פ שהשו"ע הביא כל הלכות תרומות ומעשרות, היינו משום שאם קנו פירות עכו"ם בא"י צריך להפריש תרו"מ מהם (מועדי הגר"ח ח"ב עמוד שע"ה), וכבר סברא זו בדרך אמונה (בהקדמה לחלק א') ע"ש. שוב מצאתי שהרידב"ז כבר כתב כן (בהקדמתו לבית הרידב"ז שנדפס יחד עם הפאת השלחן בד"ה ישראל), וז"ל בזמן רבינו מרן הב"י ז"ל לא היה לישראל קרקעות בא"י, ולשיטתו דשביעית אינה נוהגת בשל נכרים, ע"כ לא חיבר שו"ע הלכות שביעית כלל עכ"ל.

גדרי מצות שביתת הארץ – חיוב אקרפתא דגברא או חיוב על הקרקע

האחרונים האריכו לבאר גדר מצות "ושבתה הארץ" ו"שבת שבתון יהיה לארץ", אם החיוב הוא על הגברא שישבות בשנת השמיטה ממלאכת איסור בקרקע ובאילנות, או שמא החיוב הוא על הקרקע שתשבות, זאת אומרת שהבעלים מצווים לדאוג שהקרקע שלהם תשבות בשביעית, ויש נפק"מ טובא בין הני תרי גדרים.

מקור המחלוקת הוא גמ' בע"ז (ט"ו): בסוגי' דשביתת בהמה בשבת, דאמר רבה אין אדם מוזהר על שביתת בהמתו בשביעית, א"ל אב"י והרי שדה, דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית ופרש"י "שנת שבתון יהיה לארץ". הרי מבואר מפרש"י שהסביר קושיית הגמ', היאך מותר למכור בהמה או שדה לחשוד על השביעית דיש לגזור אטו שאלה או שכירות, ואם ישאיל או ישכיר שדהו לחשוד, הרי יעבור משום שביתת שדהו, וא"כ מוכח שעובר משום שביתת שדהו גם כאשר הוא בעצמו אינו עובד בשדהו, וכן מבואר בתוס' ר"י ותוס' ר' אלחנן וריטב"א שם, אבל מתוס' (שם) וכן ברמב"ם משמע שהאיסור הוא על הגברא ולא על הקרקע (ע' חזו"א שביעית סי' י"ז סקכ"ה).

והנה יש כמה וכמה נפק"מ לדינא בהאי דינא, ונפרט חלק מהם:

א. גוי שעובד בקרקע של ישראל – המנ"ח (מצוה ק"יב סק"ב) כתב דשביעית בענין אחד חמורה משבת ויו"ט, דבשבת ויו"ט יש איסור על מי שעושה המלאכה, ולכן אם גוי עושה מלאכה עבורו אינו אלא

שבות (אכן, בשביתת בהמתו, אפילו אם משאיל או משכיר בהמתו לגוי לשבת, עובר בעשה משום דשביתת בהמתו גוה"כ), ואילו בשביעית, אפילו כשגוי זורע או קוצר בשדהו, אע"פ שבעל השדה אינו עובר בל"ת של עבודת הארץ, מ"מ עובר במ"ע מדכתיב "שבת שבתון יהיה לארץ" וכן "ושבתה הארץ", והיינו כמו שהישראל מצווה על שביתת בהמתו בשבת, ה"ה דמצווה על שביתת קרקע בשמיטה, אפילו אם הוא בעצמו אינו עובד בקרקע.

החזו"א (סי' י"ז סקכ"ה) מביא את מחלוקת הראשונים הנ"ל לגבי שביתת הקרקע, אבל למעשה פסק (סי' כ"א סק"ז ד"ה ודין) וז"ל כל העבודה האסורה, אסור לפועל לעשות, והעבירה על העובד, וגם בעה"ב עובר בשביתת שדהו עכ"ל. ויותר מזה כ' החזו"א (סי' י"ב סק"ו ד"ה ונראה) וז"ל בין לענין לאו דאורייתא הנוהג בבעלים, ובין לענין שבות הנוהג בכל אדם, אין נפקותא אם עושה בעצמו או עושה ע"י שליח, שא"צ כאן דין שליחות. למה הדבר דומה, לאדם שתוחבין לו איסור לגרונו לרצונו, או שמלבישין לו כלאים לרצונו, הכא נמי כששלוחיו קוצרין לו כל שדהו ורצונו להחזיק לעצמו הכל, הרי עבר בלאו דלא תקצור כדרך הקוצרין, והלכך אין נפקותא אם עושה ע"י ישראל או עושה ע"י נכרי ואפילו ע"י קוף, ואינו ענין לאמירה לנכרי בעלמא עכ"ל.

לפ"ז נקטו הפוסקים דאסור להשכיר שדהו או גינתו לגוי או לישראל החשוד על השביעית, וכן אסור להזמין פועל או גנן ואפילו הוא גוי, שיעשה מלאכות האסורות בשביעית, וכן אסור לומר לחש"ו שיעשו מלאכות האסורות בשביעית.

ב. הכנת ממטרות מערב שביעית ע"י שעון או מחשב – לשיטות המחמירים הסוברים דיש מצוה של "ושבתה הארץ" אפילו כשאין מלאכה נעשית ע"י ישראל בשביעית, אסור לכוון ממטרות מערב שביעית ע"י שעון או מחשב כדי שיפעלו בשביעית, ואע"פ שנפסק בשו"ע בהל' שבת (סי' רנ"ב ס"ה) דמותר לפתוח מים לגינה בערב שבת והם נמשכים והולכים בכל השבת, שאני התם דהאיסור מלאכה בשבת הוא על הגברא דכתיב "לא תעשה כל מלאכה" ואין איסור אם המלאכה תיעשה מאליה בשבת ע"י מעשיו מעש"ק, משא"כ בשביתת הארץ שאנו מצווים שלא לגרום שהקרקע תעבוד, אי"כ מה לי אם הקרקע אינה שובתת מחמת מעשיו בשביעית או מחמת מעשיו בערב שביעית, סו"ס הרי הוא גורם שהקרקע לא תשבות. וכן פסק מרן הגרשז"א זצ"ל (שלחן שלמה – שביעית עמוד ל"ז) וע"ע בשו"ת משנת יוסף (ח"ג סי' ה').

אבל מרן הגרשי"א זצ"ל (משנת הגר"ש – שביעית עמוד י"ט) ס"ל דמעיקר הדין יש להקל כיון שאין האדם עושה את הפעולה בשביעית (ואפשר דמבואר כן גם בחזו"א סי' י"ז סקכ"ה ד"ה ובזמן, וז"ל וע"כ שאין שביתת הארץ כשביתת בהמתו, אלא שתהא שובתת ממלאכת אדם בה, אבל לנטוע קודם שתקלוט בשביעית מותר מה"ת עכ"ל, אבל בחוט שני כתב שיש מקום לחלק בין השקאה לזריעה וכמו שיבואר להלן, דאפשר מרן החזו"א זצ"ל רק היקל במלאכת זריעה שמעשה האדם מסתיים בזריעתו, ואע"פ שהקרקע פועלת אח"כ, אין צמיחת הזרע ומתייחסת למעשה הזריעה של האדם אלא היא נעשית בידי שמים, משא"כ פעולה שנמשכת ומתייחסת למעשה האדם שנעשה לפני שביעית כמו במבשל בשבת, דמלאכת הבישול מתייחסת אליו, אע"ג דנסתיימו מעשיו בהנחת התבשיל על האש, אי"כ הכי נמי כשמפעיל הממטרות, כל מה שנעשה אח"כ בא מכחו ומתייחס אליו), ומ"מ מודה דבמקום שיש חשש מראית העין אסור. ואמנם בדרך כלל יש מראית העין, וא"כ יהי אסור להכין ממטרות מערב שביעית, אבל שמעתי ממו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א נפק"מ לדינא, דאם האיסור הוא משום המצות עשה דכתיב "ושבתה הארץ", הרי צריך להפסיד מממונו כדי שלא לעבור על המ"ע כמו שצריך להוציא מממונו כדי לקיים מ"ע, כמבואר ברמ"א (או"ח סי' תרנ"ו), וע"ע בפת"ש (יו"ד סי' קנ"ז סק"ד), אבל אם האיסור הוא משום מראית העין, מבואר ברמ"א בהל' שבת (סי' רמ"ד ס"ו) וז"ל וכן יוכל להשכיר המכס לכל השבתות לאינו יהודי, והאינו יהודי יקח הריוח של שבתות לעצמו, ולא חיישינן שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה, דבמקום פסידא כה"ג לא חששו עכ"ל, וע"ע בשו"ע הרב שם (בקו"א סי' ז') דא"צ להפסיד ממון כדי להנצל ממראית העין.

עוד יש להוסיף שמרן הגריש"א זצ"ל אמר בשיעור (הובא במשנת הגרי"ש על שביעית עמוד רמ"ט), שיש מקום לאסור לכוון את הממטרות ע"י מערכת החשמל, ואע"פ שמצד האדם המכוון את הממטרות אין בזה איסור, מ"מ יש לדון בזה משום עובדי חברת החשמל המפעילים את החשמל, שהרי הם מפעילים את החשמל בשנת השמיטה עצמה, ונמצא שעל ידם נעשית פעולה בשנת השביעית שגורמת מלאכה, אלא שאם המערכת המפעילה את הממטרות היא ע"י מצבר או גנרטור י"ל דאין בזה איסור ע"ש.

מחלוקת הפוסקים אם אדם מצווה בשביתת שדהו במלאכות דרבנן הנעשות ע"י אחרים

אלא דלכאורה יש להעיר טובא, דהרי י"א (שאלת דוד בסוף חידושי לשביעית) דאין אדם מצווה על שביתת שדהו ממלאכות דרבנן הנעשות בשדהו, כמו שאינו מצווה על שביתת בהמתו בשבת ממלאכות דרבנן כמבואר בשבת (קנ"ג:). וכפי שנפסק בפמ"ג (משב"ז סי' רמ"ו סוסק"ו), והרי השקאה אינה מלאכה מה"ת אלא מדרבנן, וא"כ אמאי החמירו שלא להכין השעון של הממטרה לפני שביעית.

אבל במעדני ארץ (שביעית סי' י"ג סקט"ו) חולק על השאלת דוד, והסביר דלא דמי לשבת, דשאני שבת, שעיקר חובת השביתה היא רק על האדם, אלא שהתורה החמירה בשביתתו וחייבה שגם שורו וחמורו ישבתו כמותו, ולכן מובן היטב למה גזרו איסורי דרבנן רק אקרקפתא דגברא ולא החמירו על ממונו, משא"כ בשביעית לפי השיטות הסוברות דאדם מצווה על שביתת שדהו, היינו משום שזהו עיקר מצות שביעית - שתשבות הארץ, וכל פעם שהוא עובר על הלאוין של שביעית עובר גם על העשה, וכן להיפך, וא"כ לא דמי כלל שביעית לשבת, דבשבת - שביתת האדם והבהמה הם שני דברים חלוקים שאינם תלויים זב"ז, משא"כ בשביעית דשביתת האדם והשדה דבר אחד הם, ופשוט שהעושה עבודה דרבנן בשדהו בשביעית, הרי הוא עובר מדרבנן בלאו ועשה, וכן כשעכו"ם עובד בשדהו בשביעית באיסור דרבנן, עובר בעל השדה מדרבנן בעשה. אבל מרן הגריש"א זצ"ל מיקל בזה כשהאיסור הוא רק מדרבנן, ופסק לפ"ז, דאם אחד מן השכנים עושה רק מלאכה דרבנן בגינה המשותפת, א"צ להפקירה (משפטי ארץ פ"ח סי"ג, ודרך אמונה פ"א סק"ט).

דייר בבנין שיש בו שכנים שאינם שומרי תורה ומצוות – גינות העיר

יש להסתפק במי שגר בבנין מגורים ובו החצר משותפת לכל הדיירים, ויש שכנים שאינם שומרים תומ"צ ומטפלים בגינה המשותפת, או שמשלמים לגנן שיבא כל חודש לטפל בגינה. כמו"כ מי שקנה דירה להשקעה בעיר אחרת, והשכירה למי שעדיין אינו שומר תורה ומצוות, האם הוא, בתור בעל דירה ברכוש משותף כגון זה, מחוייב לדאוג שלא יעשו מלאכות האסורות בקרקע שבבעלותו בשמיטה.

שאלה זו נוגעת למעשה גם במי שגר בבנין שכל הדיירים הם דתיים, וחלקם רוצים שהגנן יעבוד כרגיל בשמיטה, אע"פ שיעבוד יותר ממה שהגינה צריכה. עוד יש להסתפק בעיר שיש שם גינות שהעירי' מטפלת בהן בשמיטה, וכבר דנו רבני זמננו לגבי ירושלים, אי הא דלא נתחלקה לשבטים היא פטור גם לענין חיוב תרומות ומעשרות, והביאו ראיות שחייבים. אבל עדיין יש להסתפק אם כשעובדים ברכוש ציבורי עוברים בשמיטה רק במצות עשה, ולא בלאו כיון שאינו "שדך" (ע' בשמיטה כהלכתה פ"א הערה ה'). למעשה אומרים בשם מרן החזו"א זצ"ל, שאם המועצה או העירי' עושים עבודות גינון בשביעית שלא כדין, כל תושבי העיר שהם שותפים בעיר, מבטלים המ"ע של "ושבתה הארץ שבת לה" (ע' בספר שמיטת קרקעות פ"ג סי"ע, ופ"א סי"ג), ומפורסם המעשה שהי' בבני ברק שמרן החזו"א זצ"ל פנה לר' יצחק גרשטנקורן ז"ל שהיה ראש המועצה בבני ברק, שלא יעשו עבודות גינון בגינות הציבוריות אלא כפי הדין, ושלח לו את המפקח על הגינון בעיר, ומרן החזו"א זצ"ל הנחה אותו בהוראות מפורטות מה ההכרח "לאוקמי" ומה אסור לעשות, והמפקח שהיה חילוני, כ"כ התפעל מרוב ידיעות מרן החזו"א זצ"ל בחקלאות, שהסכים לעשות כפי ההנחיות.

והנה יש להסתפק בהנך שאלות בכמה וכמה אנפין.

א. חיוב שכן ברכוש משותף למחות בשכניו שאינם שומרי שביעית.

ב. מניעה מתשלום עבור גנן שעובד בשמיטה.

ג. הפקרת חלקו בחצר כדי שלא יעבור על "ושבתה הארץ".

ד. מניעת זכיית השכנים בחלקו בחצר אחרי שהפקירו.

ה. חיוב האשה בהפקרת חלקה בחצר המשותפת במדה והיא רשומה בטאבו במשותף עם בעלה בבעלות הדירה.

ו. דיני תושבים שומרי תומ"צ הדרים בעיר שאין שומרים בה דיני שמיטה בגינות העיר.

א. חיוב שכן ברכוש משותף למחות בשכניו שאינם שומרי שביעית

בשו"ע (סי' תר"ח ס"ב) נתבארו דיני מחאה, וכי שם המ"ב (סק"ג) שאם יש ספק שמא העבריין ישמע לו, צריך למחות אפילו במידי דרבנן, וא"כ אע"פ ששביעית בזה"ז היא מדרבנן, מ"מ מחוייב למחות בשכן שיש לו ספק שמא ישמע לו, ובפרט שהקרקע היא גם שלו, הרי י"א שהוא עובר על "ושבתה הארץ", וא"כ בודאי יצטרך למחות שלא יעבדו בקרקע שהוא שותף בה. אלא שיש מחלוקת בפרט זה, די"א שאם עובדים באדמה שלו בע"כ ושלא מרצונו, אין הוא עובר על מצות "ושבתה הארץ" (עי' ספר השמיטה להג"ר יחיאל מיכל טוקצינסקי זצ"ל פ"י ענף ב' ס"א), אבל אחרים אומרים דסו"ס קרקע שהוא שותף בה לא שבתה (עי' שו"ת שבה"ל ח"ג סי' קנ"ח על הרמב"ם פ"א הי"ד משי"כ בשם החת"ס בענין זה), וע' בתורת הארץ (להג"ר משה קלירס זצ"ל ח"א פ"ו אות א"י ט"ו-י"ז) שהוכיח דאין נפק"מ אם הישראל אומר לגוי לעבוד או שבא מעצמו, כל שבידו למנוע העכו"ם ואינו מונעו, עובר במ"ע דשביעית הארץ (ועי"ע משי"כ לעיל במצות שביעית הארץ בנפק"מ הראשון), וכש"כ כשמדובר בשכן יהודי שאינו שומר שמיטה (או שלוחו).

עצת מרן הקה"י זצ"ל כששכנים עובדים באיסור בגינה המשותפת

מעשה שהיה בתלמיד חכם בבנין משותף, שהעבודה בגינת החצר בשביעית נעשתה שלא כדין, ומרן הקה"י זצ"ל יעץ לו, שכדי להנצל מחילול השם, יכתוב פתק וז"ל הריני מודיע שהעבודה בשמיטה בגינת חצר ביתי ברחוב.....נעשית שלא כדין, שלא בהסכמתי עכ"ל, ויחתום את שמו, וידביק את הפתק במקום סמוך לחצר, בדבק חזק שלא יוכלו להסירו (ארחות רבינו ח"ב עמוד שני"ט).

ב. מניעת תשלום עבור גנן שעובד בשמיטה

אסור להשתתף בהוצאות טיפול בגינה משותפת שנעשה שלא כהלכה, כיון שנחשב כאילו הוא שוכר הפועל לעבוד בקרקע שלו. ומ"מ, אם המניעה מתשלום תגרום שהשכנים יתבעו אותו למשפט, פסק מרן הגריש"א זצ"ל דמותר לו לשלם את דמי ועד הבית, כמו שמשלמים שאר מיסים למרות שמבצעים בהם גם דברים האסורים, וטעם ההיתר הוא משום שהוא רק משלם כדי להנצל מביהמ"ש, וא"כ אין בזה משום מסייע (משפטי ארץ פ"ח ס"ד), ומרן הגרשז"א זצ"ל (שם) הוסיף ע"ז סברא נוספת, דאפילו אם לא ישלם את חלקו, הרי לא ימנע מהשכנים מלבצע דברים האסורים ע"פ ההלכה, וא"כ המניעה מתשלום רק תגרום מריבה ומחלוקת, ולכן יש לשלם מפני דרכי שלום. ומ"מ בכל אופן, כדאי שיודיע לנציג ועד הבית, שהשתתפותו בהוצאות ועד הבית מיועדת אך ורק להוצאות הנקיון, החשמל, ועבודות המותרות.

ג. הפקרת חלקו בחצר משותפת שעובדים בה בשמיטה

במעדני ארץ (סי' י"ג סק"ד) נסתפק מרן הגרשז"א זצ"ל במי שהשכיר דירתו לשביעית (והדבר שכיח מאוד במי שקנה דירה להשקעה ומשכירה לחילוניים), ורואה שהשוכר נוטע בגינה שלפני הבית, האם הוא מחוייב להפקיר הגינה כדי שלא יעבור על "ושבתה הארץ", ואע"פ שהרבה פוסקים ס"ל שבעל הגינה עובר בכה"ג, מ"מ יש צד לומר דשמא אינו מחוייב להפקיר גינתו משום שגם כשיפקירה, בכל אופן יעבור השוכר על איסור מלאכה בשמיטה, ולא דמי לבהמת ישראל שנמצאת אצל נכרי בש"ק, שמחוייב הישראל להפקירה, דהתם ע"י ההפקר הרי הוא מתקן האיסור לגמרי, כיון שהנכרי אינו מצווה על

שביתת הבהמה בשבת, ובהמת הפקר אינה חייבת לשבות, אבל למעשה במסקנתו שם נראה שנוטה להחמיר. והנה כל ספיקת מרן הגרשז"א זצ"ל היא במי שמשכיר דירתו, אבל אם הוא רק שותף בחצר בבנין משותף, כ' שם (סק"י) דכיון שהשותף עובד בע"כ, אינו מחוייב להפקיר את חלקו, ולא דמי למשכיר דהו"ל שלא להשכיר לו, משא"כ בשותף שהוא אנוס, ובכה"ג אינו מחוייב להפקיר את חלקו בחצר (שלחן שלמה על שביעית עמוד ס"ה הערה ז').

אבל רוב מנין ורוב בנין של הפוסקים ס"ל דבעל דירה בבית משותף, שאין השכנים נוהגים ע"פ הלכה ואינו יכול למונעם מעבודות האסורות, מחוייב להפקיר את חלקו בחצר (דרך אמונה פ"א סק"ט בשם מרן הגרשז"א זצ"ל, וכן נוטה בעל שבת הלוי זצ"ל – הובא בשמיטת קרקעות פ"ג הערה פ"ב – ועצה קדומה זו כבר כ' בשו"ת משיב דבר ח"ב ס"י נ"ו ועוד אחרונים).

אלא דצריך להבין מדוע מחוייב להפקיר גינתו כדי שלא יעבור על "ושבתה הארץ" בדבר שהוא אנוס בו, דהיינו ששכניו שאינם שומרי תורה ומצוות עובדים באדמה בע"כ, הרי מבואר בה"ל ציצית (סי' י"ג ס"ג) דאם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית שהטלית שעליו פסולה, לא יסירנו מעליו עד שיגיע לביתו, משום כבוד הבריות, ודווקא בשבת שאסור לתלות הציצית בבגדו, אבל בימות החול אסור מה"ת ללבושה. וק' טובא למה לא נחייבו להפקיר בגדו בשבת ויהי' פטור מן הציצית וכפי שמובאת עצה זו במסכת שבת (קל"א:), ומדהתם לא חייבוהו, גם הכא בשמיטה כיון שהוא אנוס ועשה כל מה שביכלתו למנוע שכניו מלעבוד בגינה, הרי אינו מחוייב יותר.

ותי' מרן הגרשז"א זצ"ל (משפטי ארץ עמוד 285, ובשמיטת קרקעות פ"ג הערה פ"ב), דשאני שביתת הארץ ושביתת בהמתו שמבטל המ"ע בקו"ע, משא"כ בציצית שמבטל המ"ע בשוא"ת דלא אמרה התורה "לא תלבש בגד בלא ציצית" אלא שמחוייב להטיל ציצית בבגדו, והואיל ואינו יכול להטיל הציצית בבגדו בשבת, שוב לא נחשב כמבטל המ"ע.

בפני כמה צריך להפקיר

כ' השו"ע בה"ל שבת (סי' רמ"ו ס"ג) דמי שהשאל או השכיר בהמתו לנכרי והתנה עמו להחזירה לו קודם שבת, ועיכבה בשבת, יפקירנה בינו לבין עצמו קודם השבת, והוסיף הרמ"א, שאם הוא רוצה, יכול להפקירה בפני ג' בני"א כשאר הפקר, והסביר שם המ"ב (סקט"ה) דמה שצריכים תמיד להפקיר בפני ג' הוא רק מדרבנן, אבל מדאורייתא אפילו בינו לבין עצמו סגי.

בראשונים נאמרו תירוצים נוספים מדוע א"צ להפקיר בפני ג'. תוס' בשבת (י"ח:) ובב"מ (ל:) מבארים דהא דבעינן ג', היינו בדבר שנראה לנו שאינו בכל רצונו, משא"כ כשעושה מרצונו כגון בכדי להנצל מאיסור שבת, סגי גם בפחות מג'. הרשב"א בשבת (י"ח:) תי' דמשום הפקר ב"ד נגעו בה, דלב ב"ד מתנה עליהם להפריש העם מאיסור. אבל המ"ב הביא בשם הב"י דיי"א דצריך שלשה דווקא, ולכן סיים המ"ב שטוב להזהר לכתחילה להפקיר בפני ג', ועכ"פ יזהר להפקירה בפני אחד, דרבים מגדולי הפוסקים סוברים דאף מדאורייתא אינו הפקר עד שיפקירנה עכ"פ בפני אדם אחד, ואפילו בפני אחד מבני ביתו סגי (והסביר בשו"ת כתב סופר יו"ד סי' קנ"ז, שאם יפקיר בינו לבין עצמו, כיון שלא נודע הדבר לאיש, אינו מפקיר בלב שלם, ואינם אלא דיבורים בעלמא). אבל לכאורה קשה טובא, דהרי בנדרים (מ"ה.) מבואר דהטעם שחז"ל תקנו להפקיר בפני ג' דווקא הוא כדי שיהיה אחד יכול לזכות ושנים עדים, וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' רע"ג ס"ז), וכ' הכה"ח (סי' רמ"ו סקמ"ג) בשם המנחת פתים דלפ"ז צריכים שלושה שיהיו ראויים להעיד ולא סגי בבני ביתו, ואפשר י"ל דהמ"ב ודעימי' ס"ל כשיטת הרשב"א דמשום הפקר ב"ד נגעו בה, ולב ב"ד מתנה עליהם להפריש העם מאיסור, ולכן מעיקר הדין סגי כשמפקיר לפני אחד.

עוד הוסיף המ"ב (סק"ח) לבאר דברי הרמ"א שפסק דאע"פ שהפקיר מ"מ אין שום אדם יכול לזכות בה, דבודאי אין כוונתו אלא להפקיע מעליו איסור שבת, דבאמת הוא הפקיר בהמתו רק למשך השבת, ובשבת גופא היא הפקר גמור, דאל"כ לא הי' מועיל ההפקר להפקיע מעליו איסור שביתת בהמתו, ומוכח בגמ' דהפקר ליום אחד הוא ג"כ הפקר.

ולפי"ז ה"ה לגבי חלקו בחצר המשותפת בשנת השמיטה, יפקיר את חלקו, ואע"פ שלגבי שביתת בהמתו פסק המ"ב דמעיקר הדין היה יכול להפקירה בפני אדם אחד, רק טוב שיזהר לכתחילה להפקירה בפני ג', מ"מ בשמיטה יפקיר חלקו בחצר בפני ג' דווקא (דרך אמונה פ"א סק"ט בשם מרן הגריש"א זצ"ל), ואע"ג דלגבי הפקרת בהמתו לשבת א"צ ג', הרי מובא בתוס' וכן נפסק להלכה בסמ"ע (סי' רע"ג ס"ז סק"י"א), דכל מה שצריך ג' היינו משום גמירות דעת המפקיר, וכשמפקיר בהמתו גומר בדעתו להפקירה כדי שלא יכשל באיסור שבת החמור (של שביתת בהמתו), משא"כ מצות שמיטה שאינה חמורה כ"כ אצל אנשים, לכן צריך להפקיר בפני שלשה דווקא (משפטי ארץ פ"ח ס"ב).

ד. מניעת זכיית השכנים בחלקו בחצר אחרי שהפקירו

לכאורה, כח ההפקר להפקיע בעלותו מחלקו בחצר צ"ב, דהרי בעלותו רשומה בטאבו וכל מי שירצה לזכות בחצרו או בגינתו לא יוכל לזכות בה, וא"כ מה שייך כאן הפקר בכלל.

בשאלה זו כבר דנו גדולי הפוסקים, דהרי הטור בהל' שבת (סוסי' רמ"ו) כ' וז"ל וכתב ה"ר פרץ ויפרש בעת הפקר שאינו מפקירה אלא ביום השבת או כל זמן שעושה מלאכה ביום השבת, כדי שלא יזכה בה אחר, ואע"פ שאינו מפקירה לגמרי הוי הפקר, ונראה דאפילו בסתם, נמי דעתו לזה, שהרי אינו מפקירה אלא להפקיע איסור שביתת בהמתו עכ"ל, והסביר המ"א (שם סק"י"א) לפי מה שפרשוהו הפמ"ג (משב"ז סק"ה) ומחצה"ש, שההפקר אינו הפקר גמור, ואין אחר יכול לזכות בו, משום שכל כוונתו היתה אך ורק להפקיע איסור שבת.

והקי' בשו"ת כת"ס (יו"ד סוסי' קנ"ז) דמנ"ל שמועיל הפקר כזה, שמחזיק ואין אחר יכול לזכות בו, ובמה יצאה הקרקע מרשותו, וכבר צווחו ביה קמאי דקמאי. ובאמת מה"ט פליג המחנ"א (הל' זכיה מהפקר סי' ב') וכ' דאין דין זה נראה לו, דאם אין אדם אחר יכול לזכות בה ואפילו בשבת, הרי שחסר בגמירות דעתו להפקיר, והוסיף דמבואר בירושלמי דלא מצאנו הפקר לזה ופירותיו לזה.

אבל בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' ק"ט) הסביר דיש הפקר גמור (הוא הפקר גוף ופירות), ויש הפקר שאינו גמור (היינו הפקר פירות בלבד) כגון הפקר לזמן, ולגבי שבת מועיל הפקר פירות, משום ששביתת בהמתו תלויה במי שהפירות והשימוש שלו (דלא כהמחנה אפרים הנ"ל שכתב דלא מצאנו הפקר לזה ופירותיו לזה).

ולפי"ז הסביר בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' מ"ב סוסק"ט), דאם מצאנו לגבי שביתת בהמתו בשבת שהיא מדאורייתא, דמועיל הפקר כזה שהוא לנוכח איסור שבת אע"פ שאין אדם יכול לזכות בה, א"כ כש"כ לענין שמיטה בזה"ז שהיא מדרבנן, שיועיל הפקר בעלותו אע"פ דמצד דינא דמלכותא לא תועיל זכיית אדם אחר כיון שלא רשם בטאבו, והסביר שם משום שהפקרו לענין שמיטה אינו אלא סילוק בעלותו ותו לא, ולא גרע מהפקר שמועיל לגבי שביתת בהמתו.

סתירה בשיטת החזו"א זצ"ל לגבי מכירה כדי להפקיע איסור שביעית ויישוב הקה"י זצ"ל

החזו"א (שביעית סי' כ"ז סק"י) כ' דמכירת קרקע של כל ארץ ישראל לערבי אינה כלום, ואינה ענין למכירת חמץ, ונתן (בד"ה הנלקטים) כמה טעמים לזה, ובתוכם כ' מפני שלא נמסר להם בטאבו, ואם הי' הערבי תובע לקיים המקח, היו אומרים לו כך דינכם, דבלא רישום בטאבו, לא קנה.

אבל במקום אחר כ' החזו"א (שם סי' י' סק"ו ד"ה ואתרוגין) קצת אחרת, וז"ל ואותן שמוכרין ע"י עצמן ולא ע"י שליח, פרדסיהן לנכרי, אף שעוברים בזה משום לא תחנם, מ"מ הוי מכירה, ולדעת סה"ת פקעה מהן קדושת שביעית, ואע"ג שקשה לסמוך ע"ז ... מ"מ יש להם על מה שיסמכו, ולכן אין לאסור פירותיהן דיעבד עכ"ל.

והדבר צ"ב טובא דלכאורה החזו"א סותר א"ע, ועי' בכתבי קה"י החדשים (ח"א סוסי' כ"ה) שדן בסתירה זו, וכ' שהחזו"א זצ"ל חזר בו, דנתחדש לו דאע"פ שהעברה בטאבו אינה מעכבת במכירה מישראל לישראל, מ"מ במוכר לנכרי הדבר מעכב משום דאומר לו כך דינכם, והוסיף הקה"י זצ"ל

דידוע לו שהמכתב הנדפס בחזו"א בסוף מס' שביעית (סי' כ"ז) הוא המאוחר בזמן, והחלטתו ז"ל בסוף ימיו שאין ה"מכירה" כלום.

לפי הסבר זה אפשר יש מקום לומר, כיון דבמכירת ישראל לישראל אין הטאבו מעכב, אי"כ הי"ה במפקיר חלקו בחצרו לישראל ולא לעכו"ם, דאין הטאבו מעכב, ואין להקשות היאך שייד שיפקירנה רק לישראל ולא לנכרי ג"כ, וכבר דנו בזה האחרונים באריכות.

ה. חיוב אשתו להפקיר חלקה בחצר השותפין – חיוב נשים במ"ע דשביעית

המנ"ח (מצוה קי"ב) דן אם נשים מצוות במ"ע של "ושבתה הארץ" כיון שהיא מעשהז"ג, והביא שהחינוך (מצוה פ"ד) ס"ל דגם נשים מצוות במצות "תשמטנה ונטשתה" וכן ביתר מצוות של שמיטה, והסביר דשיטת החינוך היא דאע"פ שנשים פטורות ממעשהז"ג, מ"מ כשיש גם לאו עם העשה, מוזהרות הנשים גם על העשה, ודלא כשיטת תוס' בקידושין (ל"ד). שהק' דאע"פ שאין שורפין קדשים ביו"ט, מ"מ למה לא נאמר שהנשים ישרפו קדשים ביו"ט כיון דאצלהן אין מ"ע של קדושת יו"ט אלא רק הלאו של איסור מלאכה, ויבא עשה דשריפת קדשים וידחה הלאו של יו"ט, ותי' תוס' דכשיש לאו ועשה באותה מצוה, הוי הלאו לאו אלימתא שאינו נדחה מפני עשה. עכ"פ מוכרח מתוס' דס"ל דאע"פ שיש ביו"ט לאו ועשה, מ"מ אין הנשים מחוייבות במ"ע, ואילו החינוך ס"ל דכיון שנשים מצוות בלאו של שמיטה, ממילא הן מצוות גם במ"ע של שמיטה.

הרי מבואר עכ"פ דלשיטת החינוך נשים מצוות במ"ע של שביעית, והביא עוד ראיי' לחייב נשים מהריטב"א בקידושין (כ"ט). שתי' קושיית תוס' למה דרשינן "אותו" ולא אותה למעט אשה מחיוב מילת בנה, תיפול"ל דהוי מעשהז"ג, ותי' הריטב"א דמה שנשים פטורות ממעשהז"ג היינו רק במצוה שבגופו כגון ציצית ותפילין, משא"כ מצות מילה שהיא מצוה שצריכה להעשות אבל אינה מצוה שבגופו, גם נשים מחוייבות, ולכן צריך מיעוט מיוחד לפטרן מדכתיב "אותו" ולא אותה. לפ"ז הי"ה במ"ע של "ושבתה הארץ" ג"כ אינה מצוה שבגופו, ואע"פ שהיא מעשהז"ג מ"מ נשים חייבות, אבל לשיטת תוס' בקידושין שחולק על הריטב"א, וכן שחולק על החנוך הנ"ל, באמת נשים פטורות ממצות "ושבתה הארץ".

אבל בדרך אמונה (פ"א הי"א בבה"ל ד"ה מ"ע לשבות) הביא המנ"ח הנ"ל, וכ' דיותר נראה דכל מצות שביעית נחשבת מצוה כללית אחת, ששביעית קדושה ויש בה פרטים, ומהי קדושתה, דהיינו שאסור בעבודת קרקע ובסחורה ובהפסד הפירות, וצריך להפקיר הפירות ולבערם בזמן הביעור, ואע"ג שיש מצוות עשה ול"ת, מ"מ עיקרה מצוה אחת היא, דהיינו קדושת שנת השביעית, וכיון שיש ביניהן גם ל"ת שבודאי נשים מחוייבות, אי"א לומר שתהיינה פטורות ממצות עשה, דכולן מצוה אחת הן, וכן מוכח מסתימת הגמ' דלא אמרו בשום מקום שנשים אין חייבות בקדושת שביעית ובדיניה, וע"כ שאין חילוק בזה. לפ"ז פסק מרן הגריש"א זצ"ל (שם סק"ט) שאם הדירה רשומה ע"ש האשה, והשכנים עושים מלאכות האסורות מדאורייתא בגינה המשותפת, גם היא צריכה להפקיר את חלקה.

האם מחוייב להפקיר חלקו בחצר המשותפת כאשר דיירי הבנין עושים שם מלאכות דרבנן בלבד

יש הרבה שכנים שאינם שומרי תורה ומצוות שמוכנים למען השלום להתפשר ולא לגזום ולעשות עבודות האסורות מה"ת, אבל מתעקשים להשקות הגינה בכל עת ובכל זמן. והנה השקאת האדמה אינה אלא איסור מדרבנן, ויש להסתפק האם חייב להפקיר חלקו בחצר המשותפת כדי שלא יהנה ממלאכות דרבנן שנעשות בקרקע השייכת לו.

כבר הבאנו לעיל שהשאלת דוד סובר דאין אדם מצווה על שביתת שדהו ממלאכות דרבנן הנעשות בשדהו, כמו שמצאנו בשבת (קני"ג): שאין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ממלאכות דרבנן (וכן נפסק להלכה בפמ"ג בהל' שבת סי' רמ"ו משב"ז סוסק"ו), אבל מרן הגרש"א זצ"ל במעדני ארץ (שביעית סי' י"ג סקט"ו) חולק עליו ומחמיר.

והרי יש נפק"מ טובא בנד"ד, דאם נסבור כהשאלת דוד, יש מקום להקל שלא יצטרך להפקיר את חלקו בחצר המשותפת, ובאמת כן נקט מרן הגריש"א זצ"ל להלכה (הובא בדרך אמונה פ"א סק"ט), ובביאור הדבר הביא בספר שמיטת קרקעות (פ"ג הערה פ"ב), כיון שיש מחלוקת הפוסקים אם הוא עובר על "ושבתה הארץ" כאשר הוא בעצמו אינו עושה שום מלאכה, א"כ אע"פ שאנו מחמירים בזה, מ"מ במלאכות דרבנן יש להקל, ובפרט כאשר הנידון הוא הפקרת חלקו בחצרו, דגם זה הוא נידון בפוסקים אם אדם מחוייב להפקיר חלקו בחצר, כדי להנצל מאיסור של "ושבתה הארץ".

ו. תושבי עיר שאין שומרים בה דיני שמיטה בגינות העיר

כבר הבאנו שמרן החזו"א זצ"ל ביקש מראש עיריית ב"ב בזמנו שלא יעשו מלאכות קרקע האסורות בגינות העיר, אבל מי שגר בעיר שאינו יכול למנוע מעובדי העיריה לעשות מלאכות האסורות בשביעית, אינו מחוייב להפקיר את חלקו בעיר, ולא דמי לחצר השותפים, דבמקום שאין לו שום אפשרות למחות נחשב כאונס גמור כיון שאינו יכול לעשות כלום, משא"כ בחצר השותפים, אע"פ שגם התם אינו יכול למחות, מ"מ התם הוא נכנס לשותפות עם אדם שאינו שומר תורה ומצוות, ויש לו שייכות במה שנעשה בחצרו, וממילא הוי כמו שמשכיר בהמתו לגוי שמחוייב להפקיר את חלקו, וא"כ ה"ה גם הכא (וכבר הבאנו בשם מרן הגרשז"א זצ"ל במעדני ארץ סי' י"ד סק"ד דלא ס"ל הכי, אלא שחילק בין משכיר בהמתו לנכרי לשבת או משכיר דירתו בשביעית דבזה אמרינן דהו"ל שלא ישכיר, משא"כ בשותף בחצר המשותפת שקנה דירתו זמן רב לפני שמיטה, הרי לא נכנס ע"ד כן לעבור איסור, וכעת הרי הוא אנוס, ובכה"ג אינו חייב להפקיר את חלקו בחצר, אבל כבר הבאנו דלגבי חצר המשותפת למעשה מחמירין).

שבת קודש "חוקת" השפ"א

בירור תכונות ומידות הבחור ע"י גרפולוג [graphologist]

מעשה שהיה ששדכן פנה לר' יעקב והציע לו שידוך עבור בתו, והבחור המדובר ראובן לומד בישיבה מסויימת. אחרי שר' יעקב עשה בירורים, אשתו שהיא גרפולוגית ביקשה מבעלה שרוצה לראות כתב יד של ראובן, כדי שתוכל לאבחן אם כל מה ששמעו עליו הוא נכון. יעקב פנה לבחור שמעון שלומד באותה ישיבה וביקש ממנו אם יכול להמציא לו כתב ידו של ראובן לצורך בירור בשידוכין. שמעון פנה לראובן ואמר לו "מכיון שאתה כותב השיעורים של ראש הישיבה, ואני התחלתי לחזור על המסכתא, ואני רוצה לעבור על השיעורים מתחילת השנה, האם אתה יכול להשאיל לי את הקלסר של השיעורים לתקופה של שבוע". ראובן הסכים בלב שלם, אבל אמר לו שאינו יכול לתת לו את השיעורים מהתקופה האחרונה, אלא אלו שכתב בתחילת המסכתא בתחילת השנה. אחרי שקיבל את השיעורים, שמעון למד מהם קצת כדי שלא יקרא שקרן, ואח"כ מסרם לר' יעקב, אבל אחרי שהרהר קצת במעשיו, היו לו ספיקות אם היה מותר לו למסור את השיעורים לר' יעקב שלא בידיעת ראובן.

כדי לדון בשאלה זו, יש לחלק הנושאים לכמה שאלות: א. לפעמים יש בזה משום גזל, ב. אין השואל רשאי להשאיל, ג. לשון הרע, ד. עד כמה ניתן לסמוך על גרפולוג.

גזילת כתב יד לטובת הנגזל

לפעמים בחור לוקח הכתב יד של חבירו בלי לבקש רשותו, כדי למוסרו לגרפולוג, וזה בודאי אסור מדין גזל, גם אם כוונתו היא לטובת בעל הכתב יד, בפרט שבדרך כלל לא ניחא ליה שגרפולוג יבדוק את כתב ידו. אבל בנד"ד לכאורה לא היה שאלה של גזל, כיון שהוא קיבל את השיעורים בהיתר, אמנם גם אם קבלם בהיתר, יש להסתפק טובא אם שמעון היה מסכים להשאיל את הקלסר לראובן אם היה יודע שכוונתו לא היתה רק ללמוד מהשיעורים, אלא בעיקר כדי למוסרם לגרפולוג. בנוסף לכך, בפשטות הוא בגדר שואל, וא"כ יש להסתפק אם שומר יכול למסור לשומר שני בלי רשות מהבעלים.

אין השואל רשאי להשאיל

שנינו בב"מ (כ"ט:) ת"ר השואל ס"ת מחבירו הרי זה לא ישאלנו לאחר, והק' הגמ' מאי אריא ס"ת אפילו כל מילי נמי, ותי' הגמ' ס"ת איצטריכא ליה, מהו דתימא ניחא ליה לאינש דתעבד מצוה בממוניי קמ"ל, וכן נפסק להלכה בשו"ע (ח"ו"מ סי' שמ"ב) אין השואל רשאי להשאיל, אפילו שאל ס"ת שעושה מצוה בשאלתו אינו רשאי להשאילו לאחרים.

והנה מעשים בכל יום, שמבקשים מגבאי בתי כנסיות שישאלו ספרי תורה שהופקדו אצלם, לצורך קרה"ת במנינים אחרים כגון בבית האבל, ויש להסתפק האם נאמר שאין דין הביהכנ"ס כשואל אלא כשומר, דאין כל הנאה שלו משום שגם המשאל נהנה כיון שהוא מקיים מצוה, ופטור מפרוטה דרב יוסף, ועוד דהנאת השואל הוא רק הנאת המצוה ומללה"נ כמבואר בש"ך (סי' ע"ב סקכ"ט) וסמ"ע (שם סקכ"א) ובקצוה"ח (שם סקל"ד) בשם הר"ן. אבל אין זה היתר מפולש, דהרי גם שומר אינו יכול למסור לשומר אחר כמבואר בשו"ע הרב (ה"ל מציאה ופקדון ס"ל) ממשמעות הסוגי' בב"מ, ואע"ג דהתם מיירי בשואל, אבל מדברי רש"י בגיטין (כ"ט.) מבואר דיש איסור גם בשומרים משום שמעביר על דעת בעה"ב, וכן פסק בערוה"ש (ח"ו"מ סי' רצ"א סמ"ו) דאפילו אם השומר רוצה לקבל ע"ע אחריות אם השני יאבדנו באונס, אע"פ דמסברא נראה שאין חסרון בזה, מ"מ כ' שם דלמעשה לכתחילה אסור לשומר למסור לשומר (ואמנם נחלקו הפוסקים אם שומר אבידה יכול למסור האבידה לשומר אחר - ע' אריכות בזה בשיעור פ' ויגש תשע"ו - אבל יש לחלק טובא בין שומר אבידה לנד"ד ואכמ"ל).

לפי"ז כל ביהכנ"ס שמקבל ס"ת בהשאלה, צריך לסכם עם הבעלים מראש אם הוא מסכים שישאלו את הס"ת שלו לעת הצורך למנינים מחוץ לביהכנ"ס, וגם אם מסכמים אתו, מסתמא ההסכם תקף אך ורק להשאלות לתקופות קצרות, ולא לתקופה ארוכה, ולכן בזמן של התפשטות מחלת הקורונה שהיו מנינים מחוץ לביהכנ"ס לתקופה ארוכה, הגבאים היו צריכים לקבל רשות מבעלי הס"ת אם רצו להשאילם למנינים הללו.

לפי האמור, בנד"ד אסור לשמעון למסור לר' יעקב את השיעורים ששאל מראובן. אבל אם שמעון יצלם את השיעורים, ויתן הצילומים לר' יעקב, לא יהיה איסור של אין השואל רשאי להשאיל, כיון שאינו נותן לו השיעורים בעצמם, ומ"מ עדיין יש לדון אם יש איסורים אחרים בזה כמו שיתבאר.

האם יש שאלה של לשון הרע בבדיקת גרפולוג שלא בהסכמת המדובר

עוד יש לדון אם יש איסור של לשון הרע כשמראים כתב יד לגרפולוג, דהרי החפץ חיים (ה"ל לשה"ר כלל א' ס"ח) כ' שאין חילוק אם הוא מספר לשה"ר עליו בפירוש, ובין אם הוא מספר לשה"ר עליו בדרך רמז, בכל גווני הוא בכלל לשון הרע, והוסיף בבאר מים חיים (סקי"ד) וז"ל פירוש אפילו אם אינו מדבר או כותב עליו, רק שמראה לאחרים מכתביו שכתב פלוני אליו, שניכר מכותלי מכתביו שאינו חכם או למדן וכדומה מעניני גנות, גם זה בכלל איסור לשה"ר הוא עכ"ל. לפי"ז יש לדון טובא מה ההיתר להראות כתב יד של חבירו לגרפולוג, שיוכל לראות התכונות ומידות של בעל הכתב מתוך הכתב, ואע"פ שכל כוונתו לתועלת, אבל בדרך כלל כשהוא צריך לכתוב את חוות דעתו המקצועית, אע"פ שלפעמים הוא מגלה דברים חשובים מאוד (ויתבאר בהמשך אי"ה עד כמה ניתן לסמוך על מה שהוא גילה), בכל זאת בסמכות תפקידו, הוא מפרט עוד הרבה פרטים שבודאי אינם נצרכים לשידוך וממילא אינם לתועלת, וכשמגלה חסרונות שאינם רלוונטים לשידוך, ולא יכריעו כלל בהצלחת השידוך, הרי אין בהם היתר של לשון הרע לתועלת.

עוד יש להעיר שלפעמים הגרפולוג טועה בחוות דעתו, דהרי אם הבחור כתב השיעור מהר מאוד משום שהר"מ דיבר במהירות, אין הכתב משקף אמיתות תכונותיו, וכמו"כ הכתב משתנה אם כתב כשהוא עייף, ובכלל לא חסר מקרים שהוא טועה, וכיון שהטעויות הנ"ל שכיחים, יש לדון טובא באיסור של לשה"ר ומוציא שם רע על הכותב.

האם ראוי לבדוק תכונות החתן או הכלה ע"י גרפולוג

והנה בעצם הדבר שבודקים התאמת השידוך ע"י גרפולוג, שאלו את מרן בעל אילת השחר זצ"ל שאנשים בודקים את השידוכים שלהם ע"י גרפולוגים, וכבר כמה פעמים השידוך לא יצא טוב דרך זה, וענה "מה הם רואים עי"ז, חסרונות, יש לכל אחד, וגם לפעמים הם טועים". פעם אחר התבטא, כיון ששידוכים הם מסודות הבריאה, אין לחכמת הגרפולוגיה חלק בזה, והוסיף "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" (כאיל תערוג על שידוכין ונישואים עמוד י"ג).

מעשה שהיה שהציעו בחור טוב מאוד לבתו של ראובן, וכל רבותיו וחבריו שיבחו אותו, אבל בכל זאת נתן את כתב יד של הבחור לגרפולוג לבדוק, והוא מצא איזה חסרון, ושאלו את מרן בעל אילת השחר זצ"ל האם יש להתייחס לכך, והוא ענה "למה בכלל הלכת לבדיקת גרפולוג, וכי כולם מתחתנים עם בדיקת גרפולוג? כיון שרבותיו וחבריו שבחוהו לא צריך בדיקת גרפולוג (אם אין סיבה מיוחדת), וצריך לסמוך על הרבונו של עולם" (צדיק כתמר יפרח פכ"ג עמוד של"ב).

מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל בענין שידוך שצד הבת רצו לבדוק את הכתב יד של הבחור, וענה "מה איכפת לו, אם נגזר זה יהיה, ואם לא נגזר ממילא לא יהיה" (הובא במנחת תודה פרק מ"ט עמוד תפ"ד).

אבל הוסיף יסוד חשוב מאוד, שכל החכמה של גרפולוגיה יש בה ממש רק אצל הגויים ולא אצל ישראל, כי אם למשל הכתב מפוזר ומראה שבטבעו הוא מפוזר, וכן להיפך, מ"מ בישראל ע"י התורה אפשר לשנות טבעו והנהגתו (דרך שיחה ח"ב עמוד שע"ד).

מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א הביא ראי"י לדבריו (חשוקי חמד יבמות מ"ה: עמוד שני"ט) ממש"כ השטמ"ק בנדריים (ל"ב): בשם הרא"ם: מעשה בחכם אחד ששלח את דמות פרצופו לחכם אחר, שהיה מכיר בדמות הפרצופין. קיבל החכם את התמונה מהשליח המביאו, ונטמן מפני ביעתותיה (מהבהלה) דהוא פרצוף... לסוף שאל לו השליח למה נטמן ממנו, וענה: אותו הפרצוף מאדם רע שאין כדמותו. חמדן, ונואף וליסטים, ואין להביט אליו. השליח נתיירא מלשוב אל אדוניו, עד ששלח אליו אדוניו שלא יירא ממנו, ושאל לו כל הענין. סיפר לו כל מה ששמע, ולכן ירא היה כ"כ לשוב אליו. אמר החכם: בודאי אין חכם כמו אותו בעל הפרצוף, שכל מה שאמר היה אמת, שיצרי מגרה בי ומסית אותי לעשות כל זאת, כל אשר שפט עלי החכם קשור בי בטבע, אבל החכמה שבי, מונעת אותי מכל זה, בכח אמיץ התחזקתי ורדיתי את אותם חסרונות, קניתי לי היפוך אותם מדות רעות לטבע שני, וזאת בכח התורה וקיום המצוות, והחכמה תעוז לחכם להדריכו בדרכי יושר. הרי מפורש שהתכוונת שהמומחה יכול לראות בכתב יד, אינו הכרחי שהן התכוונות שיש לו באמת.

והביא עוד ראי"י מתוס' בכתובות (ס"ג. ד"ה אדעתא) שחידש שאם עם הארץ נהיה ת"ח, אע"פ שאין מתירין נדר בנולד, מ"מ אין זה נחשב כנולד, משום שהדבר שכית, ובזה יישב היאך ר' עקיבא התיר את הנדר של כלבא שבוע.

בקשו כתב יד של בחור כדי להראותו לגרפולוג ומסרו לו כתב יד של בחור אחר

מעשה שהיה שאבי הכלה הסכים להשתדך עם בחור מסויים בתנאי שיתן את כתב ידו לגרפולוג, ומרוב פחד הביא את כתב יד של חברו שהוא העילוי שבישיבה, ועל פי חו"ד שהגרפולוג נתן על הכתב יד שהוא בדק, גמרו את השידוך, אבל הבחור פנה למרן בעל אילת השחר זצ"ל ואמר שלבו נוקפו שהטעה את אבי המדוברת. מרן זצ"ל אמר לו שיתכן שחייב להודיע לו שלא היה כתב יד שלו, ואע"פ שבעיקרון בדיקת הגרפולוג היא מיותרת ואין בה צורך, מ"מ כיון שאבי הכלה גמר את השידוך ע"פ המלצת הגרפולוג שראה את הכתב יד שאינו של החתן, יתכן שיש בזה מקח טעות (כאיל תערוג על שידוכין ונישואין עמוד י"ג).

אבל לכאורה יש דרך לתקן החסרון של מקח טעות, אם החתן ימסור את כתב ידו לגרפולוג אחר, והוא יאשר שיש לו אותן מעלות כמו שהיו בכתב יד הראשון של חברו, וכעין זה מבואר ברמ"א

(חוי"מ סי' שלי"ה ס"א) שאם בעה"ב שכר מלמד, ואמר לו שילך אצל קרובו לנסותו אם יוכל ללמוד עם הנער, ולא הלך, ואחר שלמד עמו אמר שינסנו עדיין, הדין עם המלמד כיון שידוע עכשיו. עוד יש לדון, אם צד הכלה שילמו לגרפולוג, כיון שהאבחון אין לו קשר לחתן המדובר, הרי הוא גרם לאבי הכלה לשלם כסף על סמך מה שהוא אמר שמוסר לו את כתב ידו, וא"כ אפשר צריך להחזיר את התשלום כמו בכל מי שהוציא מעות על פיו.

אם החתן והכלה נפגשו ונתרצו זה לזה, אבל אבי הכלה אינו מסכים שישתדכו עד שהבחור ימציא את כתב ידו כדי שיוכל להראותו לגרפולוג, אם בציור כזה הבחור הביא כתב יד של חבירו, מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד יבמות מ"ה. עמוד שני"ז) טען דאע"פ שהיה אסור לעשות דבר כזה, מ"מ יתכן שאין בזה משום הונאה, דהרי הכלה הסכימה להתארס לחתן זה, והיא לא ביקשה להראות כתב ידו לגרפולוג אלא אביה ביקש, ומעיקר הדין אינה חייבת להישמע לקול אביה אם אינו מסכים שתתחתן לבחור זה (ואמנם הביא מקור לכך מהמבואר בשו"ע יו"ד סוסי' ר"מ, שם נפסק שהבן אינו חייב לציית לאביו כשאינו רוצה שיתחתן עם המדוברת, אבל יש מקום לחלק, דהתם מיירי בבן שחייב בפו"ר, משא"כ בת שאינה חייבת בפו"ר, ומ"מ ע"י מש"כ במעדני יו"ט ח"ב סי' נ' שהרבה פוסקים – שו"ת נוב"ת אהע"ז סי' מ"ה, ושו"ת מחנה חיים אהע"ז ח"ג סי' ל"ב, ושו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קכ"ד, וקובץ תשובות ח"ג סי' קמ"ג – פסקו דאין נ"מ בזה בין בן לבת, בפרט שהבת מצווה במצות "לשבת יצרה", וע"ע מש"כ במעדני יו"ט שם היאך צריך לנהוג למעשה בשאלה כזו), וע"ש שכתב דבודאי עשה שלא כהוגן, אבל מ"מ מכמה סיבות יש מקום לומר שאינו צריך לגלות אח"כ. ומ"מ אם אבי הכלה כ"כ התפעל מהחוות דעת של הגרפולוג על החתן – שהוא מתמיד ושקדן גדול ושואף לגדולות, ובעל מדות תרומיות – ובעקבות כך הוא קנה לו ספרים מעל ומעבר המקובל, בזה בודאי יש שאלה של גזל בידו, ויצטרך להודיע לאבי הכלה על מקורו של הכתב יד, אא"כ הוא באמת ישתנה להיות כמו שהגרפולוג תיאר אותו, וכמו שמבואר בשטמ"ק הנ"ל וצ"ע.

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א באתרנו:
<http://pninim.co.il/> תחת הלינק: **שיעורי הגאון רבי יום טוב זנגר**